Marahwa
Kalender
ehk
Täht-ramat
1823
aasta peäle,
pärrast
Jesuse Kristuse
sündimist, tehtud.

Pernos
Markwarti kirjadega.

Aja-arw.

	Aastad.
Lomisest, kunni Kristuse sündimisest, loetakse	5768.
Kristuse sündimisest tännapäwani, loeme	1823.

Arw sündinud asjust.

	Aastad.
Et Peterpurri linna hakkati ehhitama	120.
Meie ma on Wenne-Rigi wallitsejate käe al	113.
Et wanna rõugid hakkati pannema	55.
Üllemawallitseja Aleksandri sündimisest	45.
Temma wallitsuse hakkatusest tännini	22.
Tarto Sure-koli assutamisest	21.
Et usi rõugid hakkati pannema	20.
Et Prantsus Wenne-male tulli, ja Moskwad ärrapõlletas	11.
Et Prantsuse wäewallitsejad Bonaparted wangi wõeti, ja temma wäele õtsa tehti ja sedda ärrakäutati	10.
Et Tällinna kubbernemangus priust kulutati	6.
Et Ria kubbernemangus priust kulutati	3.
Et mawärristamist meie maal olnud	2.
Et Turgid Kreka rahwast hakkand usso pärrast kiusama	2.
Et meie, ja kõigil Europa mail Kreka rahwale korjati	1.

Daniel Mootsse
Korvistaj. wallan Wõnno Kihhelkunn
Terriketsi küllan Roma-
Talo ommanik.

Tähhendused.

● noor ku.	h. hómmiko	✠ Ei olle tahhetud Tähtramatud nendesinnatste märkidega kirjuks tehha; sepärrast on neid kül seie ette trükkitud, agga, mis nende pärrast õppida ja õppetada, on taggaõtsas leida ja luggeda.
☽ essim. werand.	lö. löune.	✠
● täis ku.	öh. öhto.	✠
☾ wiimne werand.	ö. öse.	✠
P. pühha.	é. énne.	✠
p. päew ja pärrast.		✠

Numrid, mis kómma ees seiswad, näitawad tundi; numrid, mis kómma tagga, ja kel röhk (′) peäl, loewad minuti; nenda kui: 10, 15′ se on:
kümme tundi, ja wiistöiskümmend minuti;
ehk ka:
kel 10 ja 15 minuti.

1 Nâri-pâew	Aita Jummal.	Pakkane
2 Töisipâew	Abel	
3 Kolmapâew	Set	külm.
4 Neljapâew	Enok	
5 Rede	Simeon	Selge
6 Kolme Kun. p.	Ida	taewas.

I. Pühh. p. 3 Kunn. p. Jesus 12 aastad wanna.
Luk. 2, 41–52.

7 Pühhap.	Reinold	Winge
8 Esmaspâew	Erart	☽ h. kl. 3.
9 Töisip.	Kasper	47 m.
10 Paawli p.	Pawel	tuul.
11 Neljap.	Hugo	Tuiskab.
12 Rede	Rein	Lõeb
13 Laupâ	Aatso	pehmeks.

II. Pühh. p. 3 Kunn. p. Pulmad Kanas.
Joann. 2, 1–11.

14 Pühhap.	Pâllo	● õh. kl. 6,
15 Esmasp.	Welikс	55 m. Kuud
16 Töisip.	Mądli	warjut. Hakk.
17 Tönnise p.	Tönnis	õh. kl 5, 16′ ja
18 Neljap.	Jaak	lõp. kl. 7, 46′
19 Rede	Sara	Sulla.
20 Wab. Seb.	Wabian	Saddab
		lund.

III. Pühh. p. 3 Kunn. p. Peâlikust Kapernaumas.
Matt. 8, 1–13.

21 Pühhap.	Nedo	Pôrab
22 Esmasp.	Wintsend	☾ ö. kl. 12.
23 Töisip.	Lala	20 m.
24 Kolmap.	Timoteus	külmale.
25 Paawl. ümb.	Esko	Kange
26 Rede	Hans	külm.
27 Laup.	Netta	

IV. Pühh. p. 3 Kunn. p. Kristus laewa peâl.
Matt. 8, 23–27.

28 Pühhap.	Karel	Selge
29 Esmasp.	Samuel	taewas.
30 Töisip.	Ludolw	○ h. kl. 4.
31 Kolmap.	An	47 m.

	Päew		Pâwa ja öe pikkus.	
Nâri-ku	tõuseb	weeb	Pâwa tundi.	Öe tundi.
1sel päwal	8,48′	3,14′	6,28′	17,32′
7mal —	8,40′	3,20′	6,40′	17,20′
14mal —	8,25′	3,35′	7,10′	16,50′
21sel —	8, 7′	3,53′	7,46′	15,32′
28mal —	7,49′	4,11′	8,22′	15,38′

1 Piriti p.	Pirit	
2 Küünla p.	Prita	Pilwetab.
3 Laupäew	Hanna	

V Pühh. p. 3 Kunn. p. Külwimehheſt.
Matt. 13, 24-30.

4 Pühhap.	Mai	Niſotab.
5 Esmasp.	Agata	
6 Töiſip.	Tora	☽ ö. kl. 12.
7 Kolmap.	Rikart	50 m.
8 Neljap.	Salomon	Selgib.
9 Rede	Polli	Külm.
10 Laup.	Edo	

VI. Pühh. p. 3 Kunn. p. Kümme neitſid.
Matt. 25, 1-13.

11 Pühhap.	Roſa	Tuiſk
12 Esmasp.	Karolina	
13 Töiſip.	Harm	● h. kl. 6.
14 Kolmap.	Walentin	51 m.
15 Neljap.	Tina	ja
16 Rede	Jula	lumme
17 Laup.	Konſtantin	ſaddu.

IX Pühh. énne Lihhawote. Tõeteggijad winamäel.
Matt. 20, 1-16.

18 Pühhap.	Anton	Külmad
19 Esmasp.	Suſanna	
20 Töiſip.	Alon	☾ õh. kl. 8.
21 Kolmap.	Nora	34 m.
22 Peetri p.	Peter	ilmad.
23 Rede	Mina	Winged
24 Maddiſe p.	Maddis	

VIII Pühh. énne Lihhawote. Seme langeb mitmesugguſe ma peäle. Luk. 8, 4-15.

25 Pühhap.	Jehwim	tuled.
26 Esmasp.	Nestor	Selge
27 Töiſip.	Lembit	taewas.
28 Kolmap.	Juſt	○ õh. kl. 8.
		20 m.

	Päew		Päwa ja õe pikkus.	
Webruari-ku	tõuſeb	werib.	Päwa tundi.	Õe tundi.
4mal päwal	7,28′	4,32′	9,6′	14,54′
11 - —	7,14′	4,48′	9,34′	14,26′
18 - —	6,56′	5,6′	10,10′	13,50′
25 - —	6,36′	5,26′	10,50,	13,10′

1 Neljap.	Ado	Kaunis
2 Rede	Lowisa	
3 Laup.	Kadde	külm.

VII. Pühh. e. Lihh. ehk Paasto Pühh. Krist. kännatam. Luk. 18, 31-43.

4 Paasto P.	Adrian;	Päwa
5 Esmasp.	Widrik	soe.
6 Wastla päew	Kotwrid	
7 Tuhka päew	Perpetua	☽ öh. 8, 5′
8 Neljap.	Simmo	Selge
9 Pöri-päew	Prido	11, 33′ é. lõ.
10 Laup.	Mik	taewas.

I. Pühh. Paastus. Kristust kiusatakse. Matt. 4, 1-11.

11 Pühhapä	Kaupo	Tulleb
12 Esmaspä	Kregor	lund.
13 Töisipä	Ernst	
14 Kolmapä	Matilde	● öh. 7, 17′
15 Neljapä	Lugus	Uddune
16 Rede	Kabriel	
17 Laupä	Truto	ilm.

II. Pühh. Paastus. Kananea naene. Matt. 15, 21-28.

18 Pühhapä	Anno	Nisutab
19 Esmaspä	Josep	
20 Töisipä	Mila	märga.

21 Keskнäddal	Pent	Külmad
22 Neljapä	Rawael	☾ öh. 5, 48′
23 Rede	Tiits	
24 Laupä	Koprt	öed

III. Püh. Paastus. Kristus ajab kurja waimu wälja. Luk. 11, 14-28.

25 Paast. Marja.	Maarja	
26 Esmaspä	Manuel	ja
27 Töisipä	Kustaw	selged
28 Kolmapä	Kido	
29 Neljapä	Wane	päwad.
30 Rede	Aad	☉ h. 8, 36′
31 Laupä	Tetel	

	Päew		Päwa ja öe pikkus.	
Martsi-ku	tõuseb	werib	Päwa tundi.	Öe tundi.
4mal päwal	6, 13′	5, 47′	11, 34′	12, 26′
11 - —	5, 54′	6, 6′	12, 12′	11, 48′
18 - —	5, 35′	6, 25′	12, 50′	11, 10′
25 - —	5, 16,	6, 44′	13, 28′	10, 32′

IV. Pühh. Paast. 5000 meest toidetak. Joan. 6, 1-15.

1 Pühhapä	Salme	Tulleb
2 Esmaspä	Ingel	lund
3 Töisipä	Werdinand	ja
4 Kesknäddal	Amprosius	wihma
5 Neljapä	Maksim	☽ h. 2, 36′
6 Rede	Kölestin	seggamiste
7 Laupä	Aron	

V. Pühh. Paast. Jesus kiwwidega wisatud. Johan. 8, 46-59.

8 Pühhapä	Maglken	Kanged
9 Esmaspä	Láus	
10 Töisipä	Leo	ja
11 Kolmapä	German	külmad
12 Neljapä	Julius	
13 Rede	Juk	● h. 8, 46′
14 Laupä	Purka	tuled.

VI. Pühh. Paast. Kristuse sissesõitmine. Matt. 21, 1-9.

15 Pühhapä	Lemet	Uddused
16 Esmaspä	Karin	ilmad.
17 Töisipä	Rudolw	Wihma
18 Kesknäddal	Waler	ja
19 Neljapä	SuurNeljapä	

20 Rede	Suur Rede	rahhet.
21 Laupä	Siim	☾ h. 7, 56′

Kristuse Ülestõusmise Pühha. Mark. 16, 1-8.

22 I Pühha		Selged
23 II Pühha	Jürri päew	ja
24 Töisipä	Albert	kaunid
25 Markuse p.	Markus.	päwad.
26 Neljap.	Toots	Külmad
27 Rede	Addo	
28 Laupä	Wabo	○ õh. 6, 0′

1. Kinnipantud ukssist. Johan. 20, 19-31.

29 Pühhap.	Raimund	õed.
30 Esmasp.	Erast	

	Päew		Päwa ja õe pitkus.	
Aprili-ku	tõuseb	werib	Päwa tundi.	Õe tundi.
1sel päwal	4, 55′	7, 5′	14, 10′	13, 50′
8mal —	4, 39′	7, 21′	14, 42′	9, 18′
15 - —	4, 21′	7, 39,	15, 18′	9, 42′
22sel —	4, 3′	7, 57′	15, 54′	8, 6′
29mal —	3, 46′	8, 14′	16, 28′	7, 32′

1 Walpurrip.	Joost	Selged
2 Kolmap.	Sigismund	willud il-
3 † leidmise p.	Pabo	mad Selge
4 Rede	Tio	ja soe ilm.
5 Laup.	Kottard	☽ h. 9, 19′

2. Hea karjane. Johan. 10, 11 - 16.

6 Pühhap.	Tirik	Pilwetab.
7 Esmasp.	Jetta	Öed on
8 Töisip.	Laas	külmad.
9 Niggula p.	Niggulas	Tulleb
10 Neljap.	Käärt	soja
11 Rede	Wiktor	wihma.
12 Laup.	Tidrik	● ö. 10, 53′

3. Kristus lähheb Issa jure. Johan. 16, 16-23.

13 Pühhap.	Wietso	Näitab
14 Esmasp.	Kristian	mürrista-
15 Töisip.	Sohwi	mist.
16 Kolmap.	Kreet	Tuul on
17 Neljap.	Okse	külm,
18 Rede	Erik	tulleb
19 Laup.	Wilip	pöhjast.

4. Trööstijad töutakse läkkitada. Johan. 16, 5-15.

20 Pühhap.	Pil	Sagb,

21 Esmasp.	Trino	☾ h. 3, 9′
22 Töisip.	Mili	wihma.
23 Keskнäddal	Aed	Sojad
24 Neljap.	Ester	ilmad.
25 Urbanuse p.	Urbanus	Selge
26 Laup.	Edart	taewas.

5. Higest palwe teggemisest Joann. 16, 23-30.

27 Pühhap.	Peet	Rõssine
28 Esmasp.	Willem	● ö. 1, 35′
29 Töisipä	Mats	soe, näitab
30 Kolmapä	Wigand	mürrista-
31 Suur † p.	Nelli	mist.

Mai-ku	Päew tõuseb	Päew werib	Päwa ja öe pikkus. Päwa tundi.	Öe tundi.
6mal päwal	3, 30′	8, 30′	17, 0′	7, 0′
13 - —	3, 16′	8, 44′	17, 28′	6, 32′
20 - —	3, 3′	8, 57′	17, 44′	6, 16′
27 - —	2, 54,	9, 6′	18, 12′	5, 48′

1 Rede	Ilo	Sojad
2 Laupä	Merta	ja

6 Kui se tröstija saab tulnud. Joann. 15, 26 : 16, 4

3 Pühhap.	Liso	☽ öh. 5, 9
4 Esmasp.	Widrika	selged
5 Töisipä	Poniwasius	ilmad.
6 Keskнäddal	Artus	Lõune
7 Neljapä	Lukretsia	tuul. läh
8 Rede	Medardus	heb mür-
9 Laupä	Pertram	ristama.

Pühha Waimo wäljawallamine. Joann. 14,23 : 31

10 I. Suiste P.	Wlawius	Pitkem p
11 II. Suiste P.	Peep	● lõ. 1,49
12 Töisip.	Aulika	Selgib.
13 Kolmap.	Tobi	Tulleb
14 Neljap.	Tetlow	wihma.
15 Widi päew.	Wiit	On
16 Laupä	Justina	willu.

Kolmeaino Jummala P. Nikodemus. Joann. 3, 1 : 15

17 Pühhap.	Kristi	Selge
18 Esmasp.	Homer	taewas.

19 Töisip.	Tints	☾ öh. 3,19′
20 Kolmapä	Minni	Teeb
21 Neljapä	Rael	tuult.
22 Rede	Tiit	Lähheb
23 Laup.	Aksel	wihmale.

1. P. p. Kolmeatno. J. P. Rikkast mehhest. Luk. 16, 19 : 31.

24 Jaanipäew.	Jaan	Sojad
25 Esmaspä	Wio	rõssised
26 Töisipä	Jeremias	☽ h. 8,29′
27. 7 Magaja p.	Waldeka	ilmad.
28 Neljapä	Josua	
29 Petri Paawl. p.	Peetrus	Nürristab.
30 Laupä	Lilla	Willu.

Juni-ku	Päew		Päwa ja õe pikkus.	
	tõuseb	werib.	Päwa tundi.	Õe tundi.
3mal päwal	2,48′	9,12′	18,24′	5, 36′
10 = —	2,46′	9,14′	18,28′	5, 32′
17 = —	2,48′	9,12′	18,24′	5, 36′
24 = —	2,54′	9, 6′	18,12,	5, 48′

2. P. p. K. J. P. Suur öhto sömaaeg.
Luk. 14, 16-24.

1 Půhhap.	Teobald	Suur
2 HeinaMaarj.p.	Hin	
3 Töisip.	Kornelius	☽ h. 3, 6′
4 Kolmap.	Ulrik	
5 Neljapå	Anselm	pallaw.
6 Rede	Hektor	
7 Laup.	Kats	Mürristab.

3. P. p. K. J. P. Ärrakaddunud lammas.
Luk. 15, 1-10.

8 Půhhap.	Kilian	Pöualised
9 Esmasp.	Annikas	ilmad.
10. 7 Wenna p.	Israel	
11 Kolmap.	Eleonora	● h. 5,12′
12 Neljapå	Hindrik	Kuud war-
13 Marrete p.	Marret	jut. wåhhe.
14 Laupå	Ponawent	kl. 3, 11′
		Pallaw.

4 P. p. K. J. P. Olge armolised. Luk. 6, 36-42.

15 Apostlide lahk.	Meinnart	On pöua-
16 Esmaspå	Larrats	suitsu.
17 Töisipå	Aleksius	Pilwetab.
18 Kolmapå	Rosina	Tullewad
19 Neljapå	Rabbe	☾ ö. 12,35′

20 Rede	Elias	mürrista-
21 Laupå	Taniel	mise wihma

5. P. p. K. J. P. Rohke kallasaak. Luk. 5, 1-11.

22 MariaMadal.	Madalena	hood.
23 Esmaspå	Kirsti	Ilm
24 Töisipå	Kristina	hakkab
25 Jakobi p.	Jagup	● öh. 3,39′
26 Neljapå	Anna	jahtuma.
27 Rede	Marta	Taewas
28 Laupå	Plato	on selge

6. P. p. K. J. P. Wariseride öigus
Matt. 5, 20-26.

29 Olewi p.	Olew	ja
30 Esmaspå	En	ilm on soe.
31 Töisipå	Erm	Mürristab.

Juli-ku	Påew		Påwa ja öe pitkus.	
	töuseb	werib	Påwa tyndi	Öe tyndi.
1sel påwal	3, 5′	8,55′	17,40′	6, 20′
8mal —	3,16′	8,44′	17,28′	6, 32′
15 = —	3,30′	8,30′	17,0′	7, 0′
22sel —	3,46′	8,14′	16,28′	7, 32′
29mal —	4, 3′	7,57′	15,54′	8, 6′

1 Peetri Wang.	Pedo	☽ öh. 4, 5′
2 Neljapä	Hannibal	
3 Rede	August	Sojad
4 Laupä	Mia	ilmad.

7. P. p. K. J. P. 4000 meest sõdetakse. Mark. 8, 1–9.

5 Pühhapä	Olo	
6 Esmaspä	Eigenius	Sagb-
7 Töisipä	Tönno	wihma.
8 Kolmapä	Kotlip	Häkkab
9 Neljap.	Romanus	● öh. 8, 29′
10 Lauritsa p.	Laur	
11 Laupä	Olga	selgima.

8. P. p. K. J. P. Walleprohwetid. Matt. 7, 15–23.

12 Pühhapä	Klara	Selged
13 Esmaspä	Madde	õed ja pä-
14 Töisipä	Eusebius	wad. Soe
15 Rukki Maarj. p.	Ad	ilm. Mür-
16 Neljapä	Isak	ristamist
17 Rede	Wilibald	☾ h. 8, 5′
18 Laupä	Leno	on kuulda.

9. P. p. K. J. P. Üllekohtne majapiddaja. Luk. 16, 1–9.

19 Pühhapä	Sebald	Willud
20 Esmaspä	Pärnart	tummedad
21 Töisipä	Rut	ilmad.
22 Kolmapä	Wilibert	Kange
23 Neljapä	Sakarias	tuul
24 Pertli p.	Pertel	● ö. 12, 5′
25 Laupä	Ludwik	ja saddu.

10. P. p. K. J. P. Jerusalemma ärrarikmine. Luk. 19, 41–48.

26 Pühhapä	Natalie	Ilm
27 Esmaspä	Jeppart	põrab.
28 Töisipä	Kusti	Päwa
29 Joann. hukk.	Juhhan	paisted ja
30 Neljapä	Aleksander	soja.
31 Rede	Rebekka	☾ h. 8, 30′

	Päew		Pawa ja õe pitkus.	
Augusti-ku	tõuseb.	werib.	Päwa tundi.	Õe tundi.
5 mal päwal	4, 21′	7, 39′	15, 18′	8, 42′
12 = —	4, 39′	7, 21′	14, 42′	9, 18′
19 = —	4, 58′	7, 2′	14, 4′	9, 46′
26 = —	5, 16′	6, 44′	13, 28′	10, 32′

1	Laupä	Egidius	Hea

11. P. p. K. J. P. Wariserid ja tölnerid. Luk. 18, 9–14.

2	Pühhap.	Lisa	
3	Esmasp.	Mango	ilm.
4	Töisipä	Mal	
5	Kolmapä	Moses	Teeb
6	Neljapä	Magnus	tuult.
7	Rede	Regina	
8	Maarja p.	Marri	● h 10,47′

12. P. p. K. J. P. Kurt ja keleto. Mark. 7, 31–37.

9	Pühhap.	Pruno	Uddune.
10	Esmasp.	Lina	Kanged
11	Pöripäew	Kerart	öh. 10, 54′
12	Kolmapä	Sirus	tuled
13	Neljapä	Amatus	wihmaga
14	Risti üllendam	Risti	Willu.
15	Laupä	Nikodemus	☾ h. 11, 2′

13. P. p. K. J. P. Preester ja Samaria mees. Luk. 10, 23–37.

16	Pühhapä	Lena	Parras
17	Esmasp.	Töns	
18	Töisip.	Titus	ilm.
19	Kolmapä	Werner	Selge
20	Neljap.	Jana	taewas.
21	Matteuse p.	Matteus	
22	Laup.	Morits	● h 10,28′

14. P. p. K. J. P. Piddalitöbbised. Luk. 17, 11–19.

23	Pühhap.	Hosea	
24	Joannese sam.	Reinart	Lähheb
25	Töisip.	Kleopas	
26	Joannese öppe.	Solon	pilwe.
27	Neljap.	Adolw	Tulleb
28	Rede	Wentsel	
29	Mihkli p.	Mihkel	wihma.

15. P. p. K. J. P. Mammonast. Matt. 6, 24–34.

30	Pühhapä	Hironimus	☽ h. 3, 52′

Septembri-ku	Päew		Päwa ja öe pikkus.	
	tõuseb	weerib	Päwa tundi.	Öe tundi.
2sel päwal	5,33′	6,25′	12,10	11,50′
9mal —	5,54′	6, 6′	12,12	11,48′
16 = —	6,13′	5,47′	11,34′	12,26′
23 = —	6,31′	5,29′	10,58′	13, 2′
30 = —	6,51′	5, 9′	10,18′	13,42′

1 Esmaspä	Wolmer	Külmad
2 Töisipä	Prants	tuled
3 Kolmapä	Jairus	ja
4 Neljapä	Prantsiskus	wihma
5 Rede	Amalie	säud.
6 Laupä	Wides	

16. P. p. K. J. P. Näini surnud. Luk. 7, 11-17.

7 Pühhap.	Alwil	☉ ö. 11,56′
8 Esmasp.	Samel	Kanged
9 Töisip.	Pridrik	tuled.
10 Kolmap.	Kai	Öe
11 Neljap.	Purkart	külmad
12 Rede	Walwrid	hakka-
13 Laup.	Angelus	wad.

17. P. p. K. J. P. Weetöbbine. Luk. 14, 1-11.

14 Pühhap.	Willemine	☽ öh. 9,20′
15 Esmasp.	Hedwig	
16 Töisip.	Tekla	Ilm
17 Kolmap.	Olop	selgib.
18 Lukase p.	Lukas	
19 Rede	Ello	Öe
20 Laup.	Wendelin	külm.

18. P. p. K. J. P. Surem käsk. Matt. 22, 34-46.

21 Pühhap.	Ursel	☉ ö 11,27′
22 Esmasp.	Kel	Lähheb
23 Töisip.	Sewerin	pilwe.
24 Kolmap.	Salome	Kanged
25 Neljap.	Krispin	tuled.
26 Rede	Amandus	Tulleb
27 Laup.	Kapitolin	

19. P. p. K. J. P. Alwatud innimene. Matt. 9, 1-8.

28 Pühhap.	Simon, Jud.	lund ja
29 Esmasp.	Els	wihma
30 Töisip.	Apsalon	☽ ö. 12,38′
31 Kolmap.	Wottele	seggamiste

	Päew		Päwa ja öe pitkus.	
Oktobri-ku	tousep	werib	Päwa tundi.	Öe tundi.
3mal päwal	6,59′	5, 1′	10, 2′	13,58′
7 = —	7,10′	4,50′	9, 40′	14,20′
14 = —	7,28′	4,32′	9, 4′	14,56′
21sel —	7,47′	4,13′	8, 26′	15,34′
28mal —	8, 5′	3,55′	7, 40′	16,20′

1 Pühhade p.	Eppo	Suur
2 Hingede p.	Röet	tuul.
3 Laup.	Ako	

20. P. p. K. J. P. Pulmarie. Matt. 22, 1–14.

4 Pühhapä	Otto	Külm.
5 Esmaspä	Lotta	lund
6 Töisipä	Lenard	☾ öö 12,11′
7 Kolmapä	Enno	ja wih-
8 Neljapä	Writs	ma seg-
9 Rede	Teodor	gamiste.
10 Mardi p.	Mart	

21. P. p. K. J. P. Kunninga mehhe poeg. Joann. 4, 47–54.

11 MartinPiiskop	Martin	Selgib.
12 Esmaspä	Jonas	Kaunis
13 Töisipä	Arkadius	☾ h. 5, 18′
14 Kolmapä	Aurora	külm.
15 Neljapä	Leopold	Tulleb
16 Rede	Asse	lund.
17 Laupä	Ottomar	

22. P. p. K. J. P. Kawwal sullane. Matt. 18, 23–35.

18 Pühhapä	Sokrates	Nisotab.
19 Esmaspä	Liisbet	Uddune

20 Töisip.	Amos	☾ öh. 3,22′
21 Maarj. ohw. p.	Tehwe	ilm.
22 Neljap.	Pastian	Selge
23 Rede	Klement	taewas.
24 Laupä	Josias	

23. P. p. Kolm. J. P. Kohto-rahha. Matt. 22, 15–22.

25 Kaddrina p.	Kaddri	Rank lum-
26 Esmasp.	Konrad	me saddu.
27 Töisip.	Jesaias	Tuiskab.
28 Kolmap.	Katta	☽ öh. 8,43′
29 Neljap.	Ewart	Sulla.
30 Andrese p.	Andres	Hakkab

	Päew		Päwa ja öe pikkus.	
Novembri-ku	tõuseb.	werib.	Päwa tundi.	Öe tundi.
3mal päwal	8,20′	3,40′	7,20′	16,40′
4 = —	8,23′	3,37′	7,14′	16,46′
11 = —	8,39′	3,21′	6,42′	17,18′
18 = —	8,53′	3, 7′	6,14′	17,46′
25 = —	9, 4′	2,56′	5,52′	18, 8′

1 Laupä	Arent	külma

1. Krist. Tullem. P. Kristuse sissesõitmine. Matt. 21, 1–9.

2 Pühhap.	Kandidus	
3 Esmasp.	Kola	teggema.
4 Töisip.	Parbo	
5 Kolmapä	Sabina	● öh. 11,
6 Niggula p.	Niggo	37′
7 Rede	Maunus	Parras
8 Maarj. sam. p.	Klaus	ilm.

II. Krist. Tullem. P. Wiimsepäwa tähhed. Luk. 21, 25–36.

9 Pühhap.	Juhkum	Tulleb
10 Lühhem p.	Judit	öh. 3, 59′
11 Töisipä	Woldemar	paljo
12 Kolmap.	Tili	☾ p. lö. 2,
13 Neljap.	Luutsija	58′
14 Rede	Nikasius	lund
15 Laupä	Joánna	mahha.

III. Krist. Tullem. P. Joannes wangitornis. Matt. 11, 2–10.

16 Pühhap.	Alwina	
17 Esmasp.	Hinno	Selgib.
18 Töisip.	Kristohw	

19 Kolmap.	Lot	Köwwa
20 Neljap.	Abram	☾ h. 1, 45′
21 Toma p.	Tomas	
22 Laup.	Peata	külm.

IV. Krist. Tullem. P. Joannese tunnistus. Joann. 1, 19–28.

23 Pühhap.	Tohwer	Külm
24 Esmasp.	Adam. Ewa.	
25 I. Jõulo P.	Päro	annab
26 II. Jõulo P.	Stepan	tagg si.
27 Neljapä	Maia	☽ lö. 11, 4′
28 Süta laste p.	Penjamin	Tulleb
29 Laup.	Noa	lund.

P. p. Joulud. Simon ja Hanna. Luk. 2, 33–40.

30 Pühhap.	Tawet	Tuiskab.
31 Esmasp.	Silwester	

Detsembri-ku	Päew tõuseb	Päew werib	Päwa ja öe pikkus. Päiwa tundi	Öe tundi.
2sel päwal	9, 11′	2, 49′	5, 38′	18, 22′
10mal —	9, 14′	2, 46′	5, 32′	18, 28′
16 = —	9, 13′	2, 47′	5, 34′	18, 26′
23 = —	9, 7′	2, 53′	5, 46′	18, 14′
30 = —	8, 57,	3, 3′	6, 6′	17, 54′

Muud tähhenduſed.

1. Kewwadene pöripäew on 9mal Martſil, ja hakkab kewwade ſel päwal kello 11 ja 33 minutid énne lõunat.
2. Pikkem päew on 10mal Junil, ja hakkab ſuwwi ſel päwal hömmiko, mil kel 8 ja 56 minutid näitab.
3. Süggiſene pöripäew on 11mal Septembril, ja hakkab ſüggiſe ſel päwal öhto, kui kel 10 ja 54 minutid näitab.
4. Lühhem päew on 10mal Detſembril, ja hakkab talw pärraſt lõunat kello 3 ja 59 minutid.

Päwa warjutamiſt

ſaab ſel aastal nelli körd ollema, agga ei ſa meie neid ommal maal mitte nähha.

Ku warjutamiſt

on kakskörd. Esſimene on 14 Januaril; hakkab öhto, kui kel 10 minutid kuet käib, ja löppeb 46 minutid pärraſt kello 7. Seſamma warjutamine wöttab 3 tundi ja 11 minutid aega, ja peidab kuud terwe pooltöiſt tundi hopis ärra.

Töine kuwarjutamine on 11 Julil; ja hakkab hömmiko, kui kel 11 minutid neljat käib: tedda ei olle kauaſt nähha, et ku pea állalähheb.

Ku käib 27 päwa ja 8 tunniga ma ümber. Ma ja ku wahhel on 51 tuhhat pennikoormad wahhet. Ku on 50 körd pissem kui ma. Möllemad ſawad omma walguſt päikeſe käeſt. Kui kuud warjutakſe, ſiis heidab ma omma warju temma peale: ja kui päwa warjutamiſt on, ſiis lähheb ehk tulleb ku päikeſe ette, ja warjab tedda meie ſilmi eeſt ärra.

Üllemawallitſeja ſuggoſelts.

Aleksander I. köige Wenne-rigi wallitſeja ja Keiſer: ſündinud 12 Detſembril 1777.

Eliſabet Aleksiewna Keisri praua: ſünd. 13 Jan. 1779.

Maria Feodorowna, Keisri emma, ja Keisri Paul Petrowitſi leſk: ſündinud 14 Oktobr. 1759.

1. Keisri wennad:
   1. Suur würſt Konſtantin Pawlowits: ſ. 27 Apr. 1779.
   2. Suurwürſt Nikolai Pawlowits: ſ. 25 Junil 1796.
      Temma praua: Aleksandra Feodorowna, Preiſſi Printſes: ſ. 2 Jul. 1798.

Nende lapsed:

1. Suurwürst Aleksander Nikolaewits: s. 17 Apr. 1818.
2. Suurwürsti Printses Maria Nikolaewna: s. 6 Aug. 1819.
3. Suurwürst Mihaila Pawlowits: s. 25 Juuil 1796.

2. Keisri öed:

1. Maria Pawlowna, Waimari Surewürsti, ja selle ma perrisperrija kasa: s. 4 Webr. 1786.
2. Anna Pawlowna: Hollandi-ma kunningrigi perrisperrija kasa: s. 7 Januar. 1795.

Lihwlandi- Sare- ja Eesti-ma kirrikud ja kihhelkónnad.

Lihwlandi-maal ellab jo wannast kaht suggo rahwast, Lätti-, ja Eesti-ehk Marahwas. Esimene täidab Ria-, Wolmeri-, Wönno- ja Walga makonde; toine ellab Tarto-, Willandi-, Wörro-, ja Perno makóndades, ning ka Sare-maal. Lättimaal on 58 kihhelkónda, mis siin nimmelt jättame nimmetamata, ja ánname agga neist

kihhelkóndadest teádust, kus marahwast ellab, ja mis nende kihhelkónnad on.

1. Tarto makónda on:

1. Tarto kihhelkond. Kirrik on Tarto-linnas, kus ma ja saksa Jummalatenistust sees petakse. On nüüd ilja aego nóuks wöetud, senna linna issiärranist ma kirrikud ehhitada. Sélle kihhelkónna öppetaja on Moritz.
2. Nõu k. (Niggen) Kirrik on kaunikene, ja sai nelli aastad illusat torni peále. Öppetaja on Sellheim. Kirrikus on hea errel.
3. Rõngo k. (Ringen) Tahhab wähhe kitsas olla. Öpp. on Gehewe.
4. Sangaste k. (Sagnitz) Sélle järrele on Laatre kabbel. Kirrik on seest ja wäljast wägga näggus ja auus, et kadunud Lagina Härra, Baron Arpshowen, sedda omma kullo peále laskнud uendada, ja mitto sadda puud temma ümber istutada. Öppetaja on Sebastian Relckert.
5. Kambja k. (Cambi) Siin on hea errel, mis Kambja köster Dahl, kes ni mitme kirrikule errelid ehhitand, on

walmistand. Öpp. on nimmega Stockenberg.

6. Pöhja k. (Kawelecht) Öppetaja on Sperer.

7. Eekse k. (Eeks) Kirrik on kitsas, ja waest wisi ehhitud: on siin ka üks weike errel, mis ennemuiste Tarto kirrikus olnud kumminad teggemas. Öpp. on O. W. Masing.

8. Tarto Maarja k. (Marien). Sélle järrel on Warrola kabbel. Öpp. P. Ewerth.

9. Koddawerre k. (Koddafer), kélle järrel Allatskiwwi kabbel. Öpp. J. Ewerth.

10. Pallamuse k. (Bartholomäi) Öpp. Kolbe.

11. Törma k. (Torma) ja Lohhosu. Öppet. Asmuth. Kirrikus on weike errel, ja lubbab kirrikowöörmöndri härra v. Samson, töiste kihhelkonna wannemitega parremad sénna murretseda.

12. Laiusi k. (Lais) Öppet. Jannau. Need wiimsest nimmetud wiis kirrikud, on seest ja wäljast wägga körras ja wägga näggusad, et neid köikipiddi illusaks kita.

13. Kursi k. (Talkhof) on ommas olemises köige kolledam köigist kirrikutest; peälegi weel liaste köhhendamise ja parrandamise waewas. Öppet. on A. Schubbe.

II. Wörro makonda on:

1. Wörro k. Öppet. Bornwasser.

2. Räppina k. Se kirrik on köige Wörro ja Tarto maal köigist köige näggusam, ja wägga wisipärrast ja uhkeste ehhitud; ja on kaddunud Lantrat, Baron Löwenwolde, sellega omma auumällestust kindlaks rajanud. Errel on wägga kido wäert, ja üks suur wärk. Öppet. on Heller.

2. Wönno k. (Wendau) Kirrik on hea: Öppet. on Körber.

4. Kannapä k. Öppet. Eisenschmidt.

5. Pölwe k. Öppet. Schwartz.

6. Ottepä k. (Odenpä) Öppet. Hehn.

7. Urwaste k. (Anzen) Öppet. Moritz.

8. Hargla k. (Harjel) on praego lesk.

9. Karrola k. (Karolen) Öppet. Bornwasser.

10. Ranna k. (Randen) Öppet. Steingrüber.

11. Rauge k. Öppet. Marpurg.
12. Wastselinna k. (Neuhausen) Öppet. Masing.

III. Willandi makónda on:

1. Willandi k. Kirrik on Willandilinnas, ja petakse saksa ja ma Jummala tenistust sees: on sélle järrel ka Köppo kabbel. Öppetaja on Karlblom.
2. Elme k. (Helmet) sélle järrele on üks kabbel. Öppet. on Schubbe.
3. Tarwasto k. (Tarwast). Öppet. Mikwitz.
4. Willandi Jani k. (Groß St. Johannis). Siin on hea errel. Öpp. Dehn.
5. Kolga Jani k. Öppet. Rücker.
6. Pilliste werre k. Siin wägga uhke errel, mis Kõu möisa Kindral Weimerni praua ilja aego laskuud ehhitada; maksis 6 tuhhat rubla. Öppet. Wilde.
7. Pöltsama k. Siin on hea errel. Öppet. Temler.

IV. Perno mokónda on:

1. Perno k. Öppet. Rosenpläntер.
2. Halliste k. ja 3. Karkuse k. } Öppet. Berg.

4. Saarde k. Öppet. Metzler.
5. Testma. k. Öppet. Gebhardt.
6. Audro k. (Audern) Öppet. Bochmann.
7. Mihkli k. (Michaelis) pool kihhelkónd on Ria-, tõine pool osa Tállina kubbernemang. Öppet. Glanström.
8. Jakobi k. Öppet. Kornrumpf.
9. Torri k. (Torgel) Sélle järrel on Tahkoránna ja Ademeste kabbel. Öppet. Offe.
10. Wendre k. (Fennern) Öppet. Hemmelmann.

V. Sare-ma kihhelkónnad ja kirrikud.

1. Sarema-lin (Arensburg). Öppet. Kampmann.
2. Karja kihhelkond (Karris). Öppet. Hildemann.
3. Pöidi k. (Peide) Öppet. Agthe.
4. Waljala k. (Wolde) Öppet. Superdent Schmidt.
5. Kihhelkónna k. (Kiilkond) Öppet. Gilzebach.
6. Jamma k. (Jama). Öppet. Meder.
7. Ansekülla k. (Ansekül) Öppet. Schmidt.

8. Pühha k. (Pia) Öppet. Frey.
9. Kerla k. (Kergel) Öppet. Koch.
10. Jani k. (Johannis) Öppet. Schmidt.
11. Kaarma k. (Karmel) Öppet. Harten.
12. Mustjala k. (Mustel) Öppet. Harten.
13. Muhho-ma (Moon) on praego lesk.
14. Runo saar (Runo). Runo sarel elab rootsi rahwast. Öppet. Forsel.

Eesti-ehk Tállinna-ma kihhelkónnad ja kirrikud.

I. Tállinna makónda on:

1. Tállinna k. Öppet. Siegel.
2. Jürri k. Öppet. Schwabe.
3. Jõelehhe k. on praego lesk.
4. Kusalo k. Öppet. Hirschhausen.
5. Kosse k. (Kosch) Öppet. Strider.
6. Juro k. (Jörden) Öppet. Ketler.
7. Keila k. (Kegel) Öppet. Holz.
8. Maddise k. ja 9. Risti k. (Kreuz und Matisen) Öppet. Carlblom.
10. Nissi k. Öppet. Hippius.
11. Rapla k. Öppet. Eberhard.
12. Haggeri k. Öppet. Ignatius.
13. Jani k. (Johannis) Öppet. Felicius.

II. Rakwerre makónda on:

1. Rakwerre k. (Wesenberg) Kirrik on Rakwerre linnas, ja petakse saksa ja ma Jummalatenistust sees; on seál ka weike errel. Öppet. Winkler.
2. Kaddrina k. (Katharinen) Öpp. Knüpfer.
3. Haljala k. Sélle járrel on kolm kabbelid, nimmega: Pihlispá, Wainopá, ja Toolse. Öppet. Spindler.
4. Simona k. Öppet. Pauker.
5. Weike Maarja k. Öpp. Knüpfer.
6. Jakobi k. Sélle járrel on Tuddolinna kabbel. Öpp. Hörschelmann.
7. Riggula k. (Maholm) Öppet. Hasselbladt.
8. Lúgganduse k. (Luggenhusen) Öppet. Vogt.
9. Jõhwi k. (Jewe) Sélle járrel on Jsako ja Pühhajõe kabbel. Öppet. Koch.
10. Waiwara k. Se kirrik on kõige Eestimaal se kõige nägguſam ja illusam. Kaddunud krahw Siwers, laskis tedda omma kullo peále ehhitada. Peetri kirrik, ſiin pool Narwa linna 9 wersta, ſure tee áres, on Wai-

wara järrel. On segi weike kirrik wägga uhke, ja üsna uus. Kaddunud Lagina härra, Baron Arpshowen, laskis tedda omma kullo peäle ehhitada. Öppet. on Scholwin.

III. Paide makonda on:

1. Paide k. (Weißenstein), kelle järrel Purtiehk Annekabbel. Öppet. Glanström.
2. Maddise k. (Matthäi) Öppet. Hörschelmann.
3. Ampla k. Öppet. Glanström.
4. Järwe Jani k. (Johannis) Öppet. Glanström.
5. Maarja k. (Marien Magdalenen) Öppet. Mikwitz.
6. Peetri k. Öppet. Henning.
7. Türri ehk Martna k. (Turgel) Öppet. Grohmann.

IV. Lane-ma ehk Haapsalo makonda on:

1. Haapsalo k. Kirrik on Haapsalo linnas, ja petakse ma ja saksa Jummalatenistust sees. Öppet. Hörschelmann.
2. Küllamäe k. (Goldenbeck) Öppet. Schulz.

3. Lihhola k. (Leal) ja 4. Kirrewerre k. } Öppet. Mikwitz.
5. Wiggala k. (Fickel) Öppet. Ignatius.
6. Mihkli k. polest Tallinna, polest Ria kubbernemangu. Öpp. Glanström.
7. Märjama k. Öppet. Ploschkus.
8. Karruse k. Öppet. Middendorf.
9. Hannela k. Öppet. Püschel.
10. Martna k. (Martens) Öppet. Freund.
11. Niggula k. Lane-maal (Pönal) Öppet. Ketler.
12. Riddala k. (Rötel) Öppet. Hasselbladt.

Hio-maal (üks saar) on kolm kihhelkonda.

1. Keina k. (Keinis) Öppet. Ignatius.
2. Pühhalep. k. on praego lesk.
3. Reike ehk Pihla k. (Roiks) Öppet. Rinne.

Wormsi sarel ellab aina Rootsi rahwast.

1. Wormsi k. Öppet. Malmgreen.

Nukkes.

1. Noarootsi k. (Nukoe) Öppet. Carlblom.

Ses kihhelkonnas ellab Rootsi-ja Marahwast, sellepärrast petakse seäl kirrikus jutlust rootsi-ja ka makele.

Mil, ja kus ladapiddamist on.

I. Ria-Kubbernemangus,

kus

ma rahwast ellab.

Abja möisas, Halliste kihhelkonnas, Perno makonnas 2 ja 3 Mihkli ku päwal.

Anzo möis. Urwaste kihhk. Wõrro mak. 14 Mihkli ku päwal.

Kantso möis. 30 Rukki ku p.

Killingi möis. Perno mak. 1 Mihkli k. p. 3 päwa.

Kirrepäel Röngo kihhk. Tarto mak. 17 Mihkli ku p.

Koorte möis. Elme kihh. Willandi mak. 30 Augustil ehk Rukki-ku p.

Kosse möis. Rauge kihhelk. Wõrro mak. 24 Aug. mis on Pertlipäew.

Kurresare-linnas Sare-maal 17 Webr. Suur saksa laat, 8 päwa.

Lustiwerre möisas Põltsama kihh. Willandi mak. 15 Oktobril.

Mõnniste möis. Hargla kihh. Wõrro mak. 10 Septbr.

Möisekaste möis. Põlwe kihh. Wõrro mak. 10 Aug.

Mustwee küllas Tõrma kihh. Peipse rännas.

Perno-linnas

1. suur saksa laat 20 Julil, 3 nädalad.
2. laat, mis esmaspäwal ja töisipäwal énne Mihkli petakse.
3. laat, mis esmaspä ja töisipä pärrast 3 Krist. tullemise P. on.

Põltsamaal Willandi mak. 17 Mihkli ku päwal.

Põlwe kirriko jures Wõrro mak. 8 Mihkl. ku. p.

Räppina möis. Räppina kihhk. Wõrro mak. 4 ja 5 Mihkl. ku p.

Rauge möis. Rauge kihhk. Wõrro mak. 8 Septembr.

Rosi möis. Wõrro mak. 24 Aug. mis on Pertlipäew.

Sénno möis. Rauge kihh. Wõrro mak. 21 Septembr.

Tarto-linnas

1. Suur saksa laat, hakkab 7 Januaril, ja petakse 3 nädalad.

2. Peetri laat 29 Junil.
3. Maarja laat 22 Julil.
4. Mihkli laat 29 Septembr.

Tarwaste möis. Willandi mak. Peetri-päwal 29 Junil.

Walga-linnas
1. Suur saksa laat 2 Webr. 8 päwa.
2. Janipäwa laat.
3. Mihkli laat 24 Septembr.
4. Mardipäwa laat.

Weski möis. Kambja kihh. Tarto mak. 15 Oktobril.

Willandi-linnas
1. Suur saksa laat 2 Webr. 8 päwa.
2. Janipäwa laat 2 päwa.
3. Mihkli laat 24 Septembr. 2 päwa.

Wastselinnas Wörro mak. Mihkli laat 29 Septembril.

Wörro-linnas
1. Suur saksa laat 22 Küünla ku päwal, petakse 8 päwa.
2. Jani laat Janipawal.
3. Mihkli laat 24 Septembril.

II. Tállinna-Kubbernemangus.

Tállinnas
1. Suur saksa kaubalaat hakkab 20 Jani ku päwal, ja petakse 2 näddalad.
2. Mihkli ku 26, künni 28 päwast on weikse ja hobbose laat. Wirro- ja Karja-wärrawa wahhe peäl linna ees.

Haapsalo linnas
1. Näri-ku 10 ja 11 päwal.
2. Mihkli-ku 14 ja 15 päwal.

Jöelehhes Harjo-maal näddal pärrast Mihklid.

Kebla möis. Mihkli päwal ja 2 päwa weel peäle.

Keila kirriko jures Harjo-maal Mihkli päwal kolm päwa järsko.

Kollowerre linnas Lane-maal Näri-ku 17 ja 18 päwal, ja töistkörda Oktobri-ku 4 ja 5 päwal.

Lihhula linnas. Essimesel Paasto pühhal, ja Mihkli ku 24 päwal.

Märjama kirriko jures, Lane-maal kolmandamal Kristuse tullemise pühhal.

Paide linnas
1. Küünla-ku kolmandamal päwal.
2. Jani-ku 25 päwal.

3. Mihkli-ku 10 ja 11 päwal.

Paltiiski linnas

1. Kůůnla-ku 2 ja 3 päwal.
2. Mihkli-ku 21 ja 22 päwal.

Rakwerre linnas

1. Nâri-ku 27 ja 28 päwal.
2. Jani-ku 16 ja 17 päwal.
3. Mihkli päwal.

Raplas Harjo-maal, essimesel redel pärast Mihklid.

Linna wahhed
wersta kaupa arwatud.

	Riga	Tál-linna	Tartu	Perno	Narwa	Kurresare linna.
Peterpúrist	552	344	322	479	138	562
Riast	—	363	230	236½	408	381
Tál-linnast	—	—	186	137	202	—
Tartust	—	—	—	180	178	—
Pernost	—	—	—	—	337	146½

Jama wahhed

Riast Tartu.

Riast — Wersta

Neuermüli	11
Hilkenswâri	15
Engelhardi	18
Ropo	20
Lentsi	21
Wolmari	18
Trentsi	19
Kylpi	20
Teiliste	17
Kuikatse	22
Udderna	24
Tartu	25

Tartust Narwa.

Tartust

Iggawerre	23
Törma	23
Ninnasi	25
Ránna-Pungerjale	14
Weike-Pungerjale	24
Jöhwi	20
Wokka	11
Waiwaru	17
Narwa	21

Tállinnast Narwa tee peále.

Tállinnast

Jöelehte	21
Kahhala	23
Lopo	22
Pöddruse	20
Pitkaristi	21
Warja	24
Jöhwi	20

Tállinnast Perno.

Tállinnast

Friidrihshowi	18
Runnawerre	29
Sötküla	24
Jeddiwerre	22
Hallinga	17
Perno	25

Pernost sure Riatee peále.

Pernost

Surju	17
Killingi	22
Laatre	20
Ruhja	21
Rantso	22
Wolmeri	23

Pihkwa tee.

Kulbist

Lipsi	20
Mönniste	20
Sénno	20
Hani	20
Wastselinna	17

Wallitsejad,

kes meie maad sest ajast wallitsend, et Jummal tedda Wenne-Rigi Keisrite álla andnud.

1. Peter I. wõitis 1710 Lihwlandi- ja Eestimaad enese kätte; surri 1725.
2. Katarina I. wallitses kui Keisri lesk kaks aastad, ja surri 1727.
3. Peter II. Keiser Peetri Imese poja poeg, perris auujärge pärrast Katarina lahkumist siit ilmast; olli sel ajal kakstõiskümmend aastad wanna, ja surri ärra, kui wiistõistkümmend aastad olli wannaks samas 1730. Sélle järrel tulli:
4. Anna Iwanowna, Keiser Peetri I. wénna tüttar, ja Kurama Herzogi ehk Surewürsti lesk. Se surri 1740, kui kümme aastad olli wallitsend. Temma järrel tulli auujärje peále:
5. Elisabet Petrowna, Keisri Peetri I. lihhane tüttar; wallitses kakskümmend aastad, ja surri Jõulo kuul 1761. Temma olli omma ello ajal omma õe, Anna Petrowna, (kes Holsteini Herzogil prauaks olli) poega, enese ja

Wenne-Rigi perrijaks kutsunud ja seädnud; sesamma olli:

6. Peter III. ehk issa nimme järrel, Peter Feodorowits. Jo Surewürsti põlwes, kossis temma tädi Elisabet temmale Saksa-maalt Zerbsti würsti tüttart, nimmega Katarina, ja kui Peter III. 1762 aastal surri, sai se amma kui kaddunud Keisri lesk auujärje peále.
7. Katarina II. Sesamma wallitses kolmkümmend nelli aastad sure armo, tarkuse, ja iggaweste kuulsaks jäwa auuga; ja surri 1796. Temma jarrel tulli temma ainus poeg
8. Paul I. issa nimme järrel, Paul Petrowits. Temma wallitsuse aega ei olnud kauast; et 1801, nelli aastad pärrast auujärje samist ärrasurri; ja läks Rigi wallitsus temma wannema poja kätte, kes Jummala armust meid praego on wallitsemas, nimmega:
9. Alekſander I. issa nimme järrel Alekſander Pawlowits.

Peter I.

Wenne-rigi Üllemwallitseja, kes essimesest ennast Keisriks nimmetas.

Sélle sure, ja Jummalast wallitsejaks lodud Keisrist, temma nimmest, ja temma surist teggudest, ei jatta innimesed mailma ötsani räkimata; egga sa ialgi se, mis ja misſuggune temma olnud; mis ta kui innimene köik jaksand ja jõudnud omma ello ajal tehha, ja kindlaks rajada; ei sa se ialgi ei Wennemaal, egga mu mailma rahwa melest kadduma, eyk unnustuse pähhe minnema.

Peter sündis 1672. Mai-ku 3damal päwal Moskwa linnas. Temma issa olli Alekſei Mihailowitz, Wenne-rigi wallitseja, kedda sel ajal Zariks nimmetati; nimmi mis ni paljo tähhendab, kui Üllem Suurwürst ja Issiwallitseja.

Sel ajal, mil Peter ilmale sündis, olli Wenne-riik jo kül ötsata suur, pitk ja

lai: agga olli köik Wenne-ma ja temma rahwas weel álles märkamata pimmedu-ses ja ütlemata rummaluses; ning et lug-gu sesuggune, olli rahwas köigis seisustes, maddalamast künni üllemast, hopis harri-mata, taltumata, tores, ja muist nisamma hirmus, kuida praego harrimata ja pesse-mata Tyrgi rahwast teame ollewad.

Peetri issa surri, kui Peter kümme aastad wanna olli, ja jättis weel töist poega Iwanid, kes sest esimesest wannem; ja üht tüttart, nimmega Sohwia, järrele. Iwan olli wägga tuima mele ja liig kitsa arwoga; agga sedda targem ja kawwalam olli ödde, kes möllemist wannem olli, ja köigest wäest wallitsust enese kätte kiusas ja ihkas sada: ömmetige ei lähnud need kurjad nõud, mis Peetri pärrast ta südda-mes ollid, temmal mitte körda, sest et Jum-mal immelikult sedda hoidis ja kaitses, kedda ta Wenne-ma walgustajaks ja ue-sünnitajaks olli lonud ja ärrawallitsend.

Kui Peter 1689 aastal wallitsust en-ese kätte sai, olli Wenne-Rigil wägge kül, agga ei mitte sesuggust, kuida sedda muil mail nähti ollewad: soldatitel ollid

pigid, tubbinad, ja wibbopüssid ſõariistaks; arwaſt nähti püssi; kus tedda nähti, ſeäl ta olli lukkuta, ja lasti tedda pöllewa köbja ehk taelaga lahti, kui hõrgi peäle tedda ollid pännud ja ſihtinud. Suritükka ollid jo prukimas, agga ei öskand egga möiſtnud nendega ſuurt tehha; egga olnud neil ei wallatud ſuretükki kuliſid egga pombiſid, waid tikkuſid neid kiwwiſt; ehk täitſid ka köhhe parrajaid munnakiwwa tükkide ſisſe, ja laſkſid nendega. Weel praego on Pöltſama möiſas, mis énnemuiste kindel lin olli, üks niſuggune ſuretükki kuul nähha, mis kiwwiſt ümmarguſeks tikkutud, ja miska Wenne wäggi, kui Pöltſama kindluſt olli wötmas, ſureſtükkiſt, temma peäle olli laſknud.

Laewu ſel kõrral Wenne-maal weel ommaſt käeſt polnud; egga olnud ſiis ka ei merrewägge egga ſõalaewu. Köik asjad ollid laiali; rahwas olli torre; wallitſus karre ja walli; öigus waene, ja pimmeduſt köigis paigus, ni hästi mürstide koddades, kui tallopoegade urtſikutes. Mis wannaſt wiſiks wöetud, arwati kulamata heaks, egga töhtinud kegi ſénneſt lahkuda, kui wiis ehk kuigi rummal olleks olnud. Nenda olli ſel kõrral jo wannaſt ajaſt Wenne-ma ja temma rahwa luggu; mis ei wöinud egga piddand nenda jäma, waid köik ueks ja parremaks ſama.

Jo, kui ühhes maja ellamiſes köik asjad töiſiti ſeäta, ja neid hopis ue wiſi ja töiſe kõrra peäle pänna, jo ſiis innimeſel teggemiſt, arwamiſt, murretſemiſt ja tüllitſemiſt kül ſaab ollema; mis ſedda ſiis ſeäl ei pea ollema, kui üht ſuurt walda ja ötſata riki, köikipiddi, köigis, ni hästi wähhemis kui ſuremis asjus, töiſe jone peäle ajada, ja köik ueste rajada; mis kõlbamata ärrakäutada, ja parremat temma aſſemele murretſeda: iſſiärranis ſiis, kui innimeste rummalus ja pimmedus wanna kõlbamata wiſi on armastamas, ja tedda ſellepärraſt kõwwaste kinnipiddamas, et ſe wannaſt nenda on olnud, ning köik uut wiſi ja ſeäduſt teadmataſt meleſt pölgab; ſedda alwaks laidab, temmale wasto toetab, ja temma pärraſt nurriſeb.

On ſiis iſſienneſeſt möista, et üks wallitſeja, kes ſeſugguſe ſure asja peäle hakkab, et üht märatumat riki, temma ſeädu-

sid, temma wägge, walda ja rahwast ümberlua, et üks nisuggune wallitseja Jummala käest paljo andid sanud; ning et Jummal neid temmale sellepärrast jagganud, sest, et ta tedda seks ärrawallitsend, et innimeste siggiwaks heaks suri asju ilmas peab teggema. Nisuggusid andid olli Jummal siis ka Peetrile rohkeste jagganud, ja tedda ihho ja waimo jöu polest sesugguseks lonud, kelle sarnast mitte iggal ajal, waid liig arwast ma peal leida. Temmal olli mönni tol peale raudsülda pitkust, ja ni paljo rämmu, et ei ial ei köige tuggewamki tuggewamate seast, temma kat sanud murda. Omma möegaga löi ta köige surema härja pead ühhe hobiga ötsast ärra, kui olleks ta kanna pea olnud. Wahwa, tössine, ja julge süddamega, ei teadnud ta ei ühtigi, egga surmagi karta; waid kui tarwis sedda tehha, läks kartuseta tulles, weest ja köige paksemast waenlase hulgast läbbi: hirm olli temma südames lapse pölwest ello ötsani hopis tundmata ja teadmata assi.

Selge süddamega, tössine Jummala ja innimeste armastaja, ei nöudnud Peter muud, kui öiged wallitsust selle rahwale murretseda, mis Jummal temma kätte olli uskund, ja temma juhhatamise holeks andnud: sepärrast olli ta allati töed teggemas; egga olnud ei jöudet silmapilkagi temma ellus: ja käis ta saggedaste koik maad läbbi, mis temma käe al ollid, et issi omma silmaga nähha, ja omma körwaga kuulda, kuida temma tahtmist pidi täidetama, ja öigust möistetama. Parrako Jummal! kui sedda juhtus leidma, et üks kohto wannem melega üllekohhut olli teinud; siis olli süüdlaesel köhhe ötsa käes.

Ei sedda wöi möista, kuida üks innimene ni paljo jöudnud öppida ja tehha, ja ni mitme ja mitme asja peale ni kindlaste hakkata, kuida Peetrist sedda teada on; ja tulleb immestelles küssida, kust se töepolest suur mees, kust ta sedda aega kül sanud ehk wötnud, et ni paljo tällitamisi ärratoimitada, ja weel pealegi, ni mitmesuggust körwalist töed tehha? Pealegi tulleb weel küssida, mil ta hingand? ehk paljus, ja mil temmal puhkamise wahhet olnud?

Temma öskas köik töed tehha, king-

seppist ja rätseppist; mõistis kui õppind welsker aadrid lasta; wallutawaid hambaid wäljawõtta, ja murdunud luid pergu ehk lahhasse panna. Temma olli tark tislar, ja kulus treial, kes elewandi hamba luist kallid kunstwärgid treiis, ja neid wõerama Kunningate ja Würstidele, kellega sõbraks olli sanud, meleheaks satis, ja wõib iggaüks Peterpúrris, kui kindluse kirriku lähheb, üht marka suurt kroonlühtrid nähha, mis seäl kõigepühhama ees on rippumas, ja Peter sedda aina üksi omma käega elhwenbeinist, se on: elewandi walgest hamba luust wägga immelikuks treiinud; ning on ka Peterpúrri kunstkambris päljo sesuggusid, wägga kunstlikuid asju nähha, mis temma kui treial omma käega walmistand.

Sest weel mitte kül! se immelik suur innimene olli ka tark mamõetja; suur laewamees; tark ja õskaja tüürmgn, ja õppind laewa pomeister. Üllemal olleme üttelnud, et sel kõrral Wenne-maal weel laewu ennese käest polnud, egga siis ka mitte merrewägge, ja tundis Peter, kui wägga möllemid tarwis läks: sepärrast

wõttis immestamise wäert asja nõuks. Läks Aprili kuul 1697 reisima, ja wimaks Hõllandi-male, mis omma laewakäimise, ja selle tundmise pärrast kulus on, ning kus sel ajal kõigeparremad laewad ehhitati. Kui selle ma pealinna, nimmega Amsterdam, olli sanud; siis witis seäl kaks ehk kolm päwa, et auuandmist wastowõtta, miska temma wasto tuldi: agga satis siit omma kasaliste hulka ja seltsi, peäle kaks sadda kahhekssakümmend innimest, kelle seas mitmed targad ja rikkad Wennema würstid ja peäle kuuskümmend noort rahwast sure rahwa seltsist ollid, kaugemale reisima, et nähha ja sedda mõista, et kõigis paigus innimesed tarkuses, tundmises ja kõlbduses wägga kaugele jõudnud, ja wennerahwas sest polest kõigist mailmast mahha- ja järrele jänud, ja läks issi aina üksi Saardami küllasse, kus sel ajal muist kõik Hõllandi-ma laewad ehhitati, ja sellepärrast ka seälsammas kõige targemad laewa pomeistrid leiti.

Kui Peter sinna tulli, siis hüris enneséle ühhes pissikeses majas weiked kambrikest; panni walged matrosi pükksid jalga;

punnast lühhikest matrosi kamsoli selgas läks, laskis ennast kui puseppa, laewapuseppade kirja panna; nimmetas ennast Peter Mihoelow, ja hakkas köhhe laewa puseppise töed teggema. Iggal hommikul kello nelli, nähti tedda, kirwesölla peal, töele minnewad, ja öhto kello kahhekssa koddo tullewad. Ei olnud temmal ei tentsikudki kasas, waid östis ta issi turrult, mis toiduse warra polest tarwis läks, ja ketis ehk küpsetas sedda issi, kuida temmal tahtmine ja toido assi juhtus ollema. Ei teadnud töised, kes temmaga töel käisid, kes ta piddi ollema; agga pannid temma suurt pitkust, temma kuulmata ihhorämmu, temma töe ussinust ja suurt tarkust, mis töed tehhes näitas, üllewägga immeks, ja kutsusid tedda: de lange ehk de kloge Peter, se on: se pitk ehk se tark Peter. Kui ta nenda iggapäew, warra hommikust öhtuni, ennast raske puseppa töega waewand ja wässitand; siis istus öse mahha, et omma Ministritele, kes Moskwas ollid, Rigi wallitsemise pärrast, ja omma Kindralitele, kes parrajaste Tyrkide wasto ollid söddimas, käskusid

anda. Et köik need kirjad öiete piddid tällitud sama, tulli igga öhto Höllandima wallitsuse polest innimene ratsa hobbose temma jure, kes temmale ramatuid töi, mis temma maalt Höllandi-wallitsusele temma kätte tällitada sadeti, ja wiis ka jälle ramatuid temma käest wallitsusele tällitatawaks.

Kui seitse näddalat siin sai olnud; ilmötsata töed tüddimatalt teinud, ja laewa pomeistri ammetid pöhjani kätte öppind: siis läks Amsterdammi taggasi; östis märka paljo laewa ehhitamise nöusid ja tarwitusi; ja palkas rahwast, kes temma ennese näitamist möda suurt söalaewa, kuhhu kuuskümmend suurttükki peale panna, hakkasid ehhitama, ja olli Peter issi, kui töeteggija hömmikust öhtoni jures, raiumas, westmas, öweldamas, ja teggemas, mis tarwis olli. Siit ta kirjutas Moskwa Patrlarki Adrianile, kelle käest ikka Jummalaarmu wöttis, needsinnatsed sönnad:

„Armas waimolik issa! — siin ma nüüd ollen, et selle Issanda sönna järrele, mis ta Adama, meie esiisale

üttelnud, omma palle higgi sees omma leiba ollen sömas. Sedda mul kül tarwis ep olleks, agga nään sedda sellepärrast häddast tarwis ollewad, et meie male laewu ja merrewägge sada, ilma kelleta meie Rigil koggoniste öiged kindlust pitka peäle ei sa ollema. Ollen nüüd weel noor, ja on mul nore mehhe terwe rämmu käes, sepärrast öppin siin wähhese kulluga sedda kahhe kuga pöhjani, mis, kui töist tänna läkkitaksin, mitme tuhhandete kulluga ei kolmel, egga neljal aastal hiete saaks öppitud; sest, et palgaline, ikka on palgaline."

Amsterdammis sel 9 Augustil 1697.

Peter.

Arwako nüüd innimene, kel wähhegi mötlemise jöudu, mähherdune selleginnatse sure mehhe holekandmine omma Rigi ja rahwa hea parrast olnud, kui issiennast alkandas, ja kui ühhe ütlemata sure rigi wallitseja, omma suurt auu ärrasalgas, ja wöerale male läks, et kui alw ja maddal päwaline sedda öppida, mis temma Rigile kaddumatuks kassuks ja heaks piddi tulema. Hähbenegu mitmed kaddaka saksiko, ja pirahwa lapsed, kel katkenud sapad, ehk wannad umiskinga rähbalad jallas, ja mönda töed hähbiks arwawad, et sedda tallopoja töed, ja ennast tallopojast suremad ja üllemad ütlewad ollewad. Eks olle nisuggune usk, mis neil rummalatel süddames on, hüllem kui hul, ja rummalam kui rummal? — Ei kuulda ka sesuggust jamsi muite, kui agga sesugguste suust, kes ilma töeteggemata köhtu tahtwad täis sada, ja köigesugguse pettise kombega, ötse kui koni, tallopoja palle higgi hinda ja waewa ennese sisse immeda.

Olleks Peter kül weel pitkemast ajast Amsterdámmi janud, agga läkkitati temmale Moskwast sönnumid, et temma ödde Sohwi mässamist teinud, ja wallitsust ennese kätte olli püüdmas. Olli siis se kawwal innimene sedda kurja ja hirmsat asja kolmat kord katsumas ja teggemas.

On üllemal öeldud, missuggune Wenne-ma ja temma rahwas sel ajal olli, mil Peter wallitsuse peäle sai; ja mis seäl köik olli parrandada, töist wisi seäta ja tehha. Innimesed kes rummaluses ollid

sündinud, egga parremat el teadnud egga tundnud, nurrisesid, et nüüd köik uut wisi piddi minnema. Peter olli köigilt mailt paljo tarka rahwast Moskwa kutsunud, ja köiksuggust hantwärgi mehhi; wäe peälikuid, kirjatundjaid, welskerisid, tohtrid ja muid öppetud mehhi Saksa-, Prantsuse-, Hollandi-, Rootsi-, Dani- ja Inglis-maalt, enneste tenistusse wötnud, ja neid enneste jure koggunud, et neist omma rigi ja älles teadmata rahwa kasuks head sada. Agga seepse olligi, mis rummalust köigeennamiste panni nurrisema ja kaebama. Mönned tingitud rummalad ja söggedad pappid, Printses Sohwia nöutamist möda, Strelitsidele räkisid, et nende süddant Peetrist ärra, ja temma öe Sohwia pole pöörda. Agga Strelitsid ollid neil päwil Wennewälliseja wahhiwäggi, mis nüüd Gardiks nimmetakse; neid olli kolmkümmend tuhhat meest. Töusis siis sesinnane kawwalaste pettetud wäggi kolmat körda mässama, kui jo Peter ennesedda kahhele körrale seddasamma süüd temmale andeks andnud.

Ei olnud sel körral Peetril mitte ennam, kui agga nelli tuhhat meest sesuggust wäg-

ge, kuida meie päwil söamehhi name ehhitud, öppetud ja harritud ollewad. Neid olli Keiser issi, Kindral Le Forti abbiga, öige söawäe tenistuse ja temma wisi peäle öppetand, ja ollid need kaks rüggementi temma ued Gardid; töine Preobrasinski, töine Semenowski rüggement, mis praego weel álles on, ja nüüd wannaks Gardiks kutsutakse. Selle pihhotäiega läks Kindral Gordon, üks Inglis-ma mees, ja wägga tark wäepealik, kes Keisri tenistuses olli, mässajate hulga wasto; wöttis kakskümmend seitse suurt tükki kasa; satis Kindral Scheinile sönna, nelli tuhhat meest hobbosewägge wötta, ja appi tülla; mis ka köik köhhaste nenda sündis. Nellikümmend wersta Moskwast, tullid mässajad, Woskosenskoi kloostri jures wasto. Gordon läks ratsa nende jure; manitses ja nomis neid, et piddid rahhul seisma, ja iggaüks omma tenistuse köhta waikselt taggasiminnema, kui andeksandmist Keisri käest, temma armo ja hallastamise pärrast sada, ja andis neile kaks tundi aega ärraarwata, mis ollid katsumas ja teggemas, ning mis sest pärrast neile piddi tullema. Kahhe

tühnni pärrast läks jälle taggasi kulama, kas meelt ollid pöörnud; sest et ta selgeste teadis, et Sohwia neid önnetumaid, tingitud ja üllemal nimmetud pappide läbbi olli laskнud eksitada. Agga kui sinna sai, ollid needsämmad pappid, ristid käes, kissendamas ja karjumas: usso-wennad! mis teie otate? et ajage sedda wöera Jummala tenijat oddaga läbbi! — Ruttas siis mees nende eest ärra, ja ütles ommakstele: ei nüüd ennam aega polle odata! ja hakkas tükki laskma; ömmetige esimesest nenda, et kulid ülle nende pead läksid. Kui needsämmad Sohwiast tingitud pappid, kes nende rummalate eksitajad ollid, sedda nägid, et esimesest laskmisest kellelegi wigga ei tulnud, kissendasid nemmad kui hüllud: et waatke nüüd usso-wennad! et Jummal teid immelikult kaitseb, et uskmatade söariistad teile ei jöua kahju tehha: ja hakkage siis agga julgeste peale! — Agga mis sündis? Gordon hakkas tössiselt laskma. Kui sedda kahhekümne seitsme suretükkiga wiis körd olli teinud, olli kolmtuhhat kaks sadda seitsetöistkümmend meest surnud maas, ja tuhhat ühhekса sadda kolm-

töistkümmend, kes wägga rängaste hawatud, ja pärrast pea köik hinge heitsid. Töised, kes terweks ollid jänud, wiskasid ommad söariistad käest; palusid armu, ja antsid ennast wangiks. Sestsämmast halledast sündimisest on selgeste nähha, mähherdune se önnetus, willetsus ja ahhastus, kuhhu kergeusseline ja teadmata rahwas sattub, kui ta söggeda, ja kawwala pettiste lobbinat wöttab uskuda, ja selle nöujärrele tehha, mis nemmad temma ette heaks walletawad.

Septembri ku 4damal päwal jöudis Peter wöeralt maalt jälle koddo, egga tahtnud nüüd mitte kolmat körda mässajaid, egga mässamise teggijaid nuhtlemata jätta. Ne peale möistis esimesest kohhut; panni tedda Kloostri; teggi tedda elloea peale nünnuks; ja laskis mässajate peamehhi, kes Sohwiaga ühhes nöus, ja temma ustawad ollid, nimmega Batka Girin ja Karpakow, temma akna álla üllespua, ja käskis neid sinna temma silmi ette rippuma jätta. Pappid, kes rummalaid ollid eksitamas ja kihhutamas olnud, laskis ärra hukkata, ja Strelitside seast kümmendama mehhe pead ötsast ärraraiuda. Kes

hinge jäiwad, neid jäutas töise wäe álla; ja häwwitas selle wisiga Strelitsi wägge körraga árra, et temmast ennam ei jänud, kui agga temma pahha nimmi temma húllus mällestatawaks: agga wöttis ka sea sámmas paigas rekrutisid walja, ja teggi kakskümmend seitse uut rüggementi, mis köik selle wisi peale saiwad munsterdud, kuida Preobrasinski ja Semenowski rüggementidest olleme nimmetand. Sesámma uus wäggi olli kolme kuga koggotud, walmis ehhitud ja öppetud.

Nimmetasime üllemal pole sonnaga kindral Le Forti, kes Prantsus, ja wäe asja seádmises, Peetri parrem ja köigetargem nöugndaja ja tállitaja olli. Seddasámma panni Keiser omma Gardi wäe wallitsejaks ja üllemaks, ja wöttis nöuks ennast weel töistkörd allandada.

Ollid Wenne-ma sured wägga uhked ja surelised, et kui wäe peale tulliwad, ei peálikuid, kes maddalama möisniko suggust ollid, mitte enneše ülle tahtnud sállida, egga tenistuses nende sönna kuulda; sest et útlesid, sedda mitte sündsa ollewad, et innimene, kes mitte wúrst ehk krahw, wúrsti ehk krahwi poega wöiks kästa, ja temma ülle olla. Nenda olli se kül wannast Wenne-maal olnud; agga ei nähtud sedda

heaks tullewad; egga wöi sedda ka koggoniste ei ühheski rigi tenistuses, weel wähhemalt sõatenistuses olla, sest et sönnakuulmine peálmine, üllem ja esimene assi on. Peale sedda, ei tahtnud kegi neist suremist, kui allam peálik, waid ikka kui polkownik ehk kui kindral wäe peál seista. Se pahha uhkus ja surustelemine teggi paljo seggadust ja ridu, wihha ja waeno peálikute keskes.

(Jäeb polele.)

Mis neist tähhendusteš piddada, mis tähtramatuis nähtakše ollewad, ja útlewad: hea aadrid lasta; hea kuppo lasta; hea lapsi árrawöerutada, ja muud sesuggust asja.

Neid ei leita ennam ei ühhegi, muud kui agga meie marahwa Kalendrites, ja on sest trükkijatel sünd, et neid weel polle mahhajätud, kuida köige mu ma rahwa tähtramatuis jo ámmust on mahhajätud; sellepärast mahhajätud, et nemmad teadmata rahwast petwad enneše kahju teggema.

1. ✠ hea aadrid lasta.

Adrilaskmine on mitmes ihho häddas

hea kül, agga ömmetige mitte ei iggakord, egga ka mitte kõigis haigustes; waid teeb, kui teadmatalt sedda tehhakse, siis kui sedda tarwis ep olle, suurt kahju, ja toob ka surmagi. Aadrid tulleb agga siis lasta:

1. kui innimene nenda rängaste kukkund, ehk ühhe ni raske hobi, ehk omma pea peäle sanud et ta muist kui rummal on; ehk et ta ennast nenda ärrapörrutand, et werd sülgib, ehk sesuggust pistust rinnust tünneb, mis tedda ei lasse hingata.
2. Kui innimest äkkitselt alwatakse.
3. Kui innimene äkkitselt rinna tõbbesse saab, ja pistused tedda rinnust wägga waewawad.
4. Kui innimene ennast ärrakägistand, ehk kui ta uppund, ehk kui tedda piknest lõdud, ja lotust weel olleks tedda hingesada.

Kui sesuggust juhtumist olnud, siis on aadrilaskmist tarwis; agga muido ei pea ialgi mõistlik innimene ilma tohtri nõutamata sedda teggema, ehk selle peale hakkama. Kes süggelikus, paisetuses, sojas tõbbes, ehk kõhhotõbbes on, ehk luwallu

pöddewad, ei wöi ialgi ilma ihho ja ello kahjuta aadrid lasta. Werri, mis innimese soontes ligub, ons, mis innimest kosutab, temmale wõimu ja rämmu ännab: sepärrast et se nenda, tundwad ellatanud innimesed, et aadrilaskmine nende rämmu iggakord wähhendab; neid nõrgaks teeb ja närtsitab; nenda, et mõnnikord mitto näddalat ärrakullub, enne kui jälle jõuawad ja jaksawad.

On se siis, ei mitte ükspäinis üks tühhi, kõlbamata ja rummal, waid ka töepoolest üks wägga kahjuline wiis olnud, et tähtramato teggija aadrilaskmise tähte umbselt omma tujo mõda ühhe ehk töise päwa jure tähtramatusse panni, ja nenda mõnda pettis aadrid laskma, kui sedda parras olleks olnud teggemata jätta.

2. Hea kuppo lasta.

Kuppo laskmisest ei olle ilmaski sedda kahju karta, mis rummalast aadrilaskmisest wõib tülla. Ader wõttab werd sonest; agga kuppo sarwed immewad sedda werd wälja, mis jo ihho on kosutamas olnud, ja lihha wahhetes nahha al sedda otab, et higgihaukude läbbi, ehk kui higgi, ehk

kui näggemata aur tule kätte minna ja ärrahingata. Kuppolaskmine sadab kergitust, kui wanna rahwal saggedad uimandused tullewad, ja pea ümberkaib: ömmetige ei wöi kellelgi sedda tarkust olla, et aasta peäle päwi ette teaks nimmetada ehk näidata, mil sedda hea tehha; waid innimese enese ihho waew tähhendab temmale sedda, kui kuppolaskmiset ehk wahhest kergitust sada.

3. ∴ hea ärstimise rohtu wötta.

Ei wöi sedda hullemat nöutamist olla, kui sedda, et tähtramatust katsuda, mil hea ärstimise rohtu wötta. Kes terwe, sel ep olle tarwis sisse wötta: kes haige, se ei kula sedda, mis Kalendrisse rohho wötmise päwa pärrast kirjutud, waid wöttab sisse, mis targemad temma wallo ja waewa wähhendamiseks, kui sissewöetawat hea teadwad ollewad. Tällinna tähtramatus, mis Gresseli kirjadega 1816ndama aasta peäle trükkitud, on agga kolm päwa selle aasta köhta pantud, mil hea ärstimise rohtu sisse wötta: ömmetige on iggapäew aasta ötsa, linna paigus ja maal, mitto sadda hinge haiged maas, kes rohtu wötwad ja terweks sawad. Rohtu wöetakse, kui ihho hädda sedda tarwitab: agga ei pea sedda rummala, waid sesuguse innimese käest wötma, kes haiguset iteab arwata, ja selle wasto sedda anda, mis töeste tünnetud abbirohhi on.

4. ✂ hea külwada ning istutada.

Külwamise aega teab igga möistlik, tark ja mötleja perremees ja perrenaene; temma teab ka sedda, et igga wiljasuggul omma aeg; agga et mönnel aastal warremine, ja töisel iljamine tulleb ehk külwata, ehk istutada; sedda möda kuida tglw olnud, ja kuida Jummal kewwadesel ajal ilmu teeb. Körd on warrane, körd iljane külw parrem; körd on Jürri ödder wäggew ja kange; körd waesem kui radikma willi. Kes on Jummala nöuandjaks olnud, et ta ette teaks, kuida taewane Issa ilmu wöttab tehha. Körd on Jani laupä linnad köige parremad, körd köige sündimad ja aina kihhud. Pöllomees, kes maharrimisega enese ja köikide pead toidab, ja omma pallehiggiga trükkijatelegi ja tähtramato teggijale temma leiwa pallukest kätte ja suhhu murretseb, teab parre-

maste, mil ja kuida kůlwata, kui et need, kes pitki průggitud ulitsat kåiwad; ning kes ei teagi, mis, ehk kuida luggu maal, issiårranis põlloharrimise jures on, kui et need sedda temmale mõistaksid ehk teaksid råkida. Naeraksime põllomeest, kui trůkkijat tahhaks trůkkimise pårrast õppetada; ja naerame siis ka trůkkijat, kui meid, kes põlloharrijad olleme, põllo tõed ja teggemist, ommast toast tahhab õppetada. Iggal seisul omma tõe ja ámmet: jåego siis ka iggaůks omma tõe jure: tehko sedda ausaste, ja õppigo håsti sélle peåle: siis saab iggaůhhe tõe waew kõikide heaks ja kassuks tullema. Ei wõi kõik innimesed kõik mõista; sest on kůl, et iggaůks ommal kõhhal kõhhane mees on: kui sedda ep olle, siis saab se wanna sõnna tõeks: ůhheksa ámmetit, ja kůmnes nålg.

5. ♣ hea lapsi wõerutada.

Sesámma tåht, mårk, ehk pọt, ehk mis ta muud olleks, on ůks walle ja jạmsi pọt ja tåht. Sedda mõda kuida loom on, tulleb tedda ehk ůhhetõistkůmnemal ehk kahhetõistkůmnemal kuul wõerutada. Mitmed emmad ei tahha sedda tehha, waid

andwad rinda lapsele, kui ta jo álles kolmat ja neljatki aastat kåib. Innimesed tewad sedda séllepårrast, et ei tahha uut koormat omma sůddame álla sada. Agga tulleb sedda kahhest kõhhast pahhaks, ja weel peålegi pattuks laita; esmalt séllepårrast: et wanna lapse immetamine emma rámmu káutab, ja tedda énne aega wannaks ja jõutumaks teeb: tõiseks séllepårrast, et se ůks tõrkumine Jummala wasto on, kes suggosůndimise pårrast abbiellu on seåtnud: agga ůks abbiello naene kes kauemine immetab, kui kohhus, parras ja õige, tahhab ainaůksi abbiello wodi õigusid sada, agga mitte sedda waewa nåhha, mis nende õigustega ůhhes on, ja ůhhes peab ollema.

6. Need kårid ja kaks kirwest

kélle põhjad wastastiko seiswad, ei maksa nimmetamistki, weel wåhhemalt, et sesuggust průggi ja purru tåhtramatuisse peaks seggatama, et kirja kirjuks tehha. Tallomees sedda wågga håsti teab, mil põlletuse, mil tarwi-, ehk ehhituse puid raiuda; ta teab ka seddagi, et kui hådda kåes

ja sünnib, palgi ja muud metsa tulleb raiuda, olgo norel ehk wannal kuul.

Arwame, et lühhidelt sellega, mis neist halbist märkidest olleme tähhendanud, ning mis Saksa-maal jo ämmustki keeldud tähtramatüsse panna, ka ommagi ma rahwale öiged tähhendust nende pärrast olleme andnud, et ka sestki polest töe ja walle wahhel öskaksid wahhet tehha, ja ommas tundmises selgemaks sada.

Trükkiwiggad mis on parrandada.

Lehhekülg.	Rida.		
3	4	alt: ellab Tarto-	loë: ellab Tállinna maal ja Tarto-
8	2	Testma	loë: Testama
"	6	kubbernemang.	— kubbernemangu.

Sedda tähtramatud on igga kirriko jures sada, ja maksab 40 koppikat waske.

Der Druck wird erlaubt.
Dorpat am 12. October 1822.
Moritz, Censur-Lector.